

Αθήνα, 18 Ιουλίου 2023

Η Διεύθυνση Οικονομικής Ανάλυσης και Έρευνας Διεθνών Κεφαλαιαγορών της Eurobank εξέδωσε Σημείωμα με τίτλο «**Εκτιμήσεις του μεγέθους της παραοικονομίας στην Ελλάδα και προτάσεις πολιτικής**». Συγγραφείς της μελέτης είναι οι Τάσος Αναστασάτος, Μιχαήλ Βασιλειάδης, Στυλιανός Γώγος, Θεόδωρος Ράπανος και Θεόδωρος Σταματίου.

Περίληψη Μελέτης

Το Σημείωμα αυτό παρουσιάζει εκτιμήσεις για το μέγεθος της παραοικονομίας στην Ελλάδα και συνοψίζει ορισμένες από τις επιπτώσεις που έχει η έκτασή της για τα δημόσια οικονομικά αλλά και στο παραγωγικό μοντέλο της χώρας.

Στη βιβλιογραφία έχουν καταγραφεί στο παρελθόν διάφορες προσπάθειες για την εκτίμηση του μεγέθους της παραοικονομίας ή της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα με τα αποτελέσματα να κινούνται σε ένα εύρος μεταξύ 20%-30% του ΑΕΠ. Αν και η ακριβής μέτρηση της έκτασής της είναι –εκ φύσεως– δύσκολη έως αδύνατη, επιχειρούμε μια έμμεση εκτίμηση, παρατηρώντας την αντανάκλαση της φοροδιαφυγής σε άλλα οικονομικά μεγέθη.

Κατά πρώτον, όπως αναφέρθηκε και από τον Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος, **το συνολικό εισόδημα που δηλώνουν τα νοικοκυριά στις φορολογικές τους δηλώσεις υπολείπεται σημαντικά της κατανάλωσής τους** βάσει των στοιχείων των εθνικών λογαριασμών της ΕΛΣΤΑΤ. Η απόκλιση για το 2021 προσεγγίζει τα **€50δισ**, ποσό που πιθανώς να είναι υψηλότερο το 2022. Από αυτά τα μεγέθη πρέπει να αφαιρεθούν τα τεκμαρτά ενοίκια, τα οποία η ΕΛΣΤΑΤ συνυπολογίζει στην κατανάλωση, και η δημιουργία νέων ληξιπρόθεσμων οφειλών προς το Δημόσιο, η οποία επίσης τονώνει την κατανάλωση ενώ είναι καταγεγραμμένη φορολογική υποχρέωση. **Κατόπιν αυτών, μία αδρή εκτίμηση για το μέγεθος της παραοικονομίας κινείται περί τα €40δισ ετησίως**. Κατά το παρελθόν, έχουν προσφερθεί κάποιες ερμηνείες για να εξηγηθεί αυτή η διαφορά μεταξύ κατανάλωσης και δηλούμενων εισοδημάτων, οι οποίες όμως δεν ισχύουν. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνονται οι εικασίες ότι η κατανάλωση είναι μεγαλύτερη λόγω τουριστών, ενώ η κατανάλωση των τουριστών καταγράφεται στις εξαγωγές, καθώς και ότι η κατανάλωση τροφοδοτείται από μετρητά εκτός τραπεζικού συστήματος, ενώ τα μετρητά σε κυκλοφορία είναι σε χαμηλά επίπεδα σε σχέση με προηγούμενα χρόνια.

Μία άλλη ένδειξη για το μέγεθος της παραοικονομίας παρέχεται από τα στοιχεία της αγοράς εργασίας, καθώς προκύπτει σημαντική διαφορά της τάξης του 17% μεταξύ του ύψους της απασχόλησης όπως αποτυπώνεται στην έρευνα εργατικού δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ και της απασχόλησης που θα ήταν συνεπής με τα στοιχεία για το ΑΕΠ. Επιπλέον, ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι **δεν υπάρχει μεγάλη συσχέτιση των δηλωθέντων εισοδημάτων με τις διακυμάνσεις της οικονομικής δραστηριότητας**. Για παράδειγμα, **το 2020, έτος μεγάλης ύφεσης λόγω της πανδημίας δηλώθηκαν €1,3δισ παραπάνω σε σχέση με το 2019! Το μέγεθος συνεπώς των δηλούμενων εισοδημάτων φαίνεται να αντανακλά απλώς τα περιθώρια που αφήνει το νομικό καθεστώς για την ελαχιστοποίηση της φορολογικής επιβάρυνσης και όχι το μέγεθος της οικονομικής δραστηριότητας**.

Υπάρχουν σημαντικοί λόγοι για τους οποίους η συνολική παραοικονομία είναι πιθανότατα μεγαλύτερη από τους παραπάνω υπολογισμούς. **Πρώτον, σε αυτούς τους υπολογισμούς δεν**

περιλαμβάνεται η φοροδιαφυγή και φοροαποφυγή των νομικών προσώπων. Ενδείξεις για αυτά τα μεγέθη παρέχονται τόσο από την αύξηση των καταθέσεων των επιχειρήσεων συγκριτικά με τα καθαρά κέρδη που δηλώνουν. **Δεύτερον, το μέγεθος του αποκαλούμενου «κενού ΦΠΑ»,** το οποίο –παρά την αισθητή υποχώρησή του την περασμένη δεκαετία– παραμένει αναλογικά **το τρίτο υψηλότερο στην ευρωζώνη** και υπερδιπλάσιο του μέσου όρου της ΕΕ27. Αυτό, σε συνδυασμό με το μεγάλο μέγεθος των αποθεμάτων, καθιστά πιθανή μία συστηματική υποεκτίμηση της δαπάνης λόγω ατελούς συμπερίληψης της φοροδιαφυγής. **Τρίτον, οι ληξιπρόθεσμες οφειλές προς την ΑΑΔΕ,** οι οποίες αν και τυπικά δεν αποτελούν τμήμα της σκιάδους οικονομίας, επιδεινώνουν τις συνέπειές της.

Η άμεση συνέπεια της εκτεταμένης φοροδιαφυγής είναι η απώλεια εσόδων για το Κράτος: Αν και οι δημόσιες δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ στην Ελλάδα ξεπερνούν τον μέσο όρο της ΕΕ27, τα φορολογικά έσοδα από άμεσους φόρους υστερούν σημαντικά. Εξίσου σημαντικό είναι το ζήτημα της φορολογικής δικαιοσύνης, δηλαδή ότι για την συγκράτηση αυτού του κενού, το κράτος βασίζεται στην άντληση εσόδων από ομάδες με ανελαστικές φορολογικές επιλογές – κυρίως μισθωτούς και συνταξιούχους: **Από τα €84δισ εισοδημάτων που δήλωσαν για το φορολογικό έτος 2021 τα φυσικά πρόσωπα, τα €66δισ (78%) προήλθαν από μισθούς και συντάξεις και μόλις τα €4,3δισ (5%) από επιχειρηματική δραστηριότητα (7% αν συμπεριληφθεί και η αγροτική επιχειρηματική δραστηριότητα).** **Το 80% των νοικοκυριών που έχουν επιχειρηματική δραστηριότητα δηλώνει εισοδήματα μικρότερα από €10.000.** Αυτή η **στρέβλωση** δημιουργεί με τη σειρά της μια νέα: τη **μετατόπιση της οικονομίας σε ένα μοντέλο βασισμένο υπέρμετρα στην αυτοαπασχόληση** (η Ελλάδα κατέχει την πρώτη θέση στον ΟΟΣΑ και στην ΕΕ27 στη σχετική λίστα) **και σε έναν μεγάλο αριθμό πολύ μικρών επιχειρήσεων, εις βάρος της μισθωτής εργασίας και των επιχειρήσεων μεγαλύτερου μεγέθους** αντίστοιχα. Καθώς όμως οι πρώτες καινοτομούν σημαντικά λιγότερο σε σχέση με τις δεύτερες και είναι λιγότερο παραγωγικές και εξωστρεφείς, η οικονομία καταλήγει σε μία αυτοτροφοδοτούμενη παγίδα χαμηλής παραγωγικότητας και επενδύσεων: οι μη ανταγωνιστικοί μισθοί λόγω του στρεβλού μοντέλου αποτρέπουν το brain regain, ενώ οι πιο παραγωγικές επενδύσεις που θα έδιναν ώθηση στην παραγωγικότητα και τους μισθούς καθυστερούν λόγω έλλειψης κατάλληλου εργατικού δυναμικού αλλά και του ανταγωνιστικού μειονεκτήματος που αντιμετωπίζουν οι μεγαλύτερες και πιο καινοτόμες επιχειρήσεις.

Συνεπώς, η αντιμετώπιση συνεπώς του ζητήματος της παραοικονομίας είναι επιβεβλημένη, όχι μόνο για τη δημοσιονομική εξυγίανση και την δίκαιη κατανομή των οικονομικών βαρών στην ελληνική κοινωνία, αλλά και για την αναπτυξιακή δυναμική και την ίδια τη βιωσιμότητα οικονομίας μας μεσομακροπρόθεσμα. Η μελέτη αναφέρει κάποια από τα μέτρα πολιτικής που έχουν προταθεί για τον έλεγχο της παραοικονομίας, εστιασμένα στη μεγαλύτερη ψηφιοποίηση των διαδικασιών και ελέγχων, καθώς και τη χρήση των ηλεκτρονικών μέσων πληρωμών. Καταλήγει στην **πρόταση πολιτικής** ότι **τα έσοδα από την μείωση της φοροδιαφυγής δεν πρέπει να κατευθυνθούν στην αύξηση των δημοσίων δαπανών,** που είναι ήδη μεγαλύτερες από το μέσο όρο της Ευρωζώνης, **αλλά στη μείωση του φορολογικού βάρους επί της μισθωτής εργασίας, για την κινητροδότηση αλλαγής αναπτυξιακού προτύπου.**